Ku soo noqoshadadalkaaga? Ma aha dhimasho!

Februari 2013, Dhjana Samshuijzen

Dhawaan, Xoghayaha Dawladda Netherland Fred Teeven ee Amniga iyo Cadaaladda ayaa kudhawaaqay in Soomaaliya aan loo tixgelin 'wadan aan ammaan ahayn'. Sababta oo ah dib u dhishagaagsanayaa kasocda, suuqyada Muqdisho ayaa mar kale dib loo furay, nalalka waddooyinka ayaa la dayactiray, ganacsatada hodanka ahna waxay dib ugu noqdeenSoomaaliya si ay u maal gashadaan shirkadaha, ayuuyidhixoghayaha. Arintanwaxayhorseedaysaa in dadka magangelyo-doonka ah ee sugayay in sharcigakunoolaashaha Netherland la siiyo ay is bedesho , go'aankan micnaheedu waa inaySomalidaay u qalmaan in lagudabaqoxeerka dib-ugu-celintakhasabka ah eewadankooda.
Si kastaba ha ahaateewarbixinnadii dhawaan ay soosaareen, ururrada sida UNHCR, Amnesty International, Human Rights Watch,Fact Finding Missions oo ah Hawl-galka Xaqiiq Raadinta iyowalibaWaaxdasocdaalkaHay'addaHoggaanka-ajnebigaeeDanmarkayaa muujinaya in xaaladda Soomaaliya ay tahay mid aanxasillooneen. Ku xad-gudubka xuquuqda aadanaha waa dhacdojoogta ah maalinwalbaiyobilwalba. Gaarahaan caasimadda Muqdisho ugu yaraan 450 qof oo rayid ah ayaa ku dhinta weerarrada bamkaiyoqaraxyadaaan loo meeldayin, weerarrada ismiidaaminta, toogashada, kufsiga, xadhig aan sharciga waafaqsaneyn iyo xabsi daa'inayaa ah nololmaalmeedka.
Gaar ahaan, 200,000 oo qof oo barokacayaal ku nool xeryaha qaxootiga ee magaaladaMuqdishuayaanlaheyn wax kahorjoogsadaxadgudubyadabareerka ah. Hadabakooxda la magacbaxday“ SomaliyaAmaan ma aha” ayaabandhigkuqabataykasoohorjeedkaXaruntaGolaha Wakiilladaee Netherlandkunayaala Den Haagee(Hofplein), si loo caddeeyo waxa ay kusuganyihiin dhamaan raggii, haweenkiiiyocaruurtisoomaliyeedee dib looguceliyay Soomaaliya,iyokhatarta ay wajahayaandadkadacwadoodiimagangalyadoonkaahayd la xiray. Tallaabadan, oo ay fuliyeen dadka magangalyo-doonka ah ee Somaliyeed waxaysi cad u muujiyeenkhatarta ay ku sugan yihiin dhibbanayaasha Soomaalida. Bandhigganwuxuu u ekaasawir muuqaal ah oo loogu talagalay dukaanlayda reer Den Hague, haseyeeshee waxa uuahaa mid saamayn iyoaragti qoto dheerlehmuujiyay.

War murtiyeed

War murtiyeed ku saabsan qoraalayaalagumuujiyay in "Inkasta oo xaaladda Muqdisho ay wali walaac ka jiro, sida ku cad farriinta rasmiga ah haddanawaxaa cad

in waxbadanhoumarlagagaaray, sidoo kale dadka deggan magaalada Muqdisho waxay u guuri karaan magaalada dacaladeedaiyada oo aancabsiweynkaqabindagaalamayaasha.suuqyada si xor ah ayaa loogaadeegtaa, noloshana ganacsgaayaa mar kale dib u soo kacay. Tirada dadka barokacayaasha ee degay Muqdisho ayaa sidoo kale kor u kacay sanadkii hore, islamarkaanawaxaajiradadaal ay muujinayaansi ay horumargaaraan. Horumarkaas, oo ay la socdaan siyaasadda dhaqaalahaeewaddammada ku hareereysan, waxay hoggaamisay in Xoghayaha Dawladda Holland inaanay kufulinxeerkaamnigaeeqodobka15c magaaladaMuqdisho.
Xeerka dib u celintamagangalyodoonkaSoomalidaeejooga Netherland ayaahaddalagajoojiyay in Soomaalida dib ucelintakhasabka ah eegoboladaqaarkood. MagangalyadoonkaSoomalida dib loogumacelinkarogoboladda ay kajirtoxaaladdaamnigaeeqodabka15c.
Farriinta rasmiga ahi waxay muujineysaa in safarka dhulka iyo safarka hawadaeeSoomalia ay suurtagal tahay. XoghayahaTeeven ayaa sidoo kale arimaha dib u celintakhasabkaSomalidasiqotodheerugafiirsanaya.Aragtida, ma aha in Soomaali kasta loo diidosharcigaamalagufuliyotarxiilka sababtoo ah kiisaska waxaa loo eegidoonaasigaar ah amaruuxkastasigooni ahayaa loo tixgalinayaa. Laakiin taasi waxay suurtagalinaysaa in caddayn dheeraad ahruuxa la waydiiyo, taasoo kor u qaadeysa fursadda lagu diidikarocodsigiisa.

Xaqiqada

Warbixintanrasmiga ah ayaalaguxusay in waqtigan xaadirka ah, xaaladda Soomaaliya iyo Muqdishu lafteedu ay yihiinkuwonabadkajirto, haseyeesheewarbixintawaxa ay kahorimaneeysawarbixinta buuxdaUNHCR taas oo muujinaysa in xadgudubyada xuquuqda aadanaha, rabshadaha iyo cadaadiska ay yihiin nololmaalmeedkajoogtada ah.Wasaaradda Amniga iyo Caddaaladda ee Netherland ayaa warbixinno naadir ah ku faafisay in Somalia ay tahaymeelnabadbuuxdakajirto, ayadooiska indhotirtay tirada xad-dhaafka ah eemuujinayaa in dhibxooglehwalijiraan, taasoowarbixintarasmig ah lafteedaay kamuuqatoiskahorimmadxaggafikradda ah.
Warbixinno kale oo ku saabsan xaaladda Soomaaliya ayaa sidoo kale aad uga walwalsan; tusaale ahaan, warbixinta Fact Finding Report (maarso 2012) iyo Warbixintiibisha(November 2012)ee xafiiska Hayadda MuhaajiriintaeeDanimark. Sidaa darteedayaadowladda Danmark goaansatay in Somalidatixgalingaar ah la siiyo. Xitaa magangalyo-doonka loo diiday muddadii horesharciga, ayaa mar kale kacodsan kara Danmark in ay codsigoodii dib loo eegoloonatixgaliyosisharafleh.

Warbixinnada waxay ka hadlayaan in ay kudhacdo500 oo qof (rayid) ah dhibaatooyin kala duwanbishiibamagaaladaMuqdishooo kali ah. Dabcan tani waa wax ka soo rayn lagusheegikaromarka la barbardhigointii u dhexaysaybishiiAgost 2010-kii ilaaAgost 2011-kii oocelcelisahaan 5000 ooqof (rayid) ah dhibaatooyin kala duwankudhacayeenbishiiba.waana arintanwaxa ay warbixintaWasaaradda AminigaiyoCadaaladda Holland ay u tixraacaysogo`aamadeeda,tani waxay abuuraysaa xaalad aan caadi ahayn oo leh 500 dhibane ayaabishiiba caasimada oo

kali ah laguxadgubaaislamarkaana la yiraahdo Somalia waaAmaan.

Argaggixisadama latirtiray?

Bal aynu eegnoaragti dheer oo ku saabsan doodaha uu Xoghayaha Dowladda Holland isticmaalayo.
Taageerada ugu horeysa ee Teeven waa xaqiiqda ah in maleeshiyada al-Shabaab laga saaray magaalada caasimadda ah ee Muqdisho, taas oo magaaladu ka dhigtay mid ammaan leh. Haseyeesheelagamafikirinxaaladda ah in Al-Shabaab aywalihaliskuyihiinamaankaayagoohadda isticmaalaan howlgallofarabadanooay wax yeelougugaystaancaasimadda, ayagooisticmaalayobamka baabuurtalaguxiro, bomkagacantalagatuuroiyodilalqorsheesaneekhaarijiskaah. sidaas darteed arintuwaa mid aan la saadaalin Karin, taas oo xaqiiqda ka dhigaysa inwali xaaladda ay khatar badan tahay. Intaa waxaa dheer, ciidamada booliska iyo ciidamada kale ooaad u yartiroahaanislamarkaan aad u liitotayoahaanxaggahubkaiyosaanadda ay isticmaalaan si ay dhab ahaantii u ilaaliyaan amaanka,sidoo kale wakiillada hey'addaha dowliga ah ayaawaxaasaaranculaysxaggaamaankanaftooda ah.
Xoghayaha Teeven ayaa tilmaamay calaamad labaad oo ah horumarinta in suuqyada Muqdisho ay mar kale furmeen oouu ku soo gunaanaday in xaaladdu ay tahay mid ammaan ah. Si kastaba ha ahaatee, kuwa akhriyay Warbixinta Fact Finding Reports (Xaqiiqda Raadinta), waxayku soo gebogebeeyeen in ay wax kayarsaddexsuuq ay amaanyihiinintakalana ay kajirto walwal iyowallac, taas oo ah mid aad ugu yar in magaalo ay kunoolyihiin in kabadan 2.5 milyan oo qof iyo 200,000 oo qof oo barokacayaal ah.
Ugudambeyntii, XoghayahawuxuukudoodayganacsiguSomalidain uu mar kale soohagaagayoiyo in qaxootigaSoomaalida ayhaddahaboontahay in aykulaabtaanwadankooda. Lakiinsetanisidoo kale, marnabama damaanadqaadaysonabadgelyadadadkamagangelyo-doonka ah. KuwakusoolaabtaySoomaaliyawaxayintabadanyihiinganacsatadahodanka ah,kuwaasoohaystadhaqaalekufilanoolagudhisayomiliishiyadokhaas ah ookadifaacayarabshadahaiyodilalkaqorsheysan.Hadabamagangalyo-doonkalagukhasbayoin ayxaqu leeyihiininay dib ugunoqdaanSoomaaliya ma lahalacag ay kusameystaanciidansigaar ah u difaaca.
Xoghayaha ayaa xitaa sheegey in khatartu ay inta badan diiradda saarayso dadka siyaasad ahaan firfircoon, si aan habooneynugutaliyay in ay ka gaabsadaanarrintaas.Dhab ahaantii waa xadgudub ka mid ah Xuquuqda Aadanaha in qof kastaa uu xaq u leeyahay fikradiisa siyaasadeed iyo sidoo kale faafinta ra'yigaas, laakiinwaxaaxaqiiqo ah in dhibaatadaugubadaneenabadgalyoxumida ay siballaaran u saameeyso shaqaalaha dawladda iyosiyaasidiintaoomuteeystadilalarxanlaan ah.

Ka hortag

Qaxootiga Soomaaliyeedeekatirsanamakubiirayadhaqdhaqaaqayaasha iyo taageerayaasha abaabula mudaaharaadyadaxaqdoonka ah, waxay sii wadi doonaan

inay fiiro gaar ah u yeeshaan xaaladda ay dalkooda ku suganyahay, waxaynakucelcelinayaan in arimahaas tallaabolagaqaado, ayagoo la kaashanayohayadahacaalamiga ah sida: UNHCR iyo Amnesty Internationalsiloogahortago dib u dhacdambe.

Haddiiaaddooneyso in aad faahfaahin dheeraad ah oo ku saabsan waxqabadka kooxda la magacbaxday 'Somaliaamnimaaha` ('Somaliëonveilig': kala xiriix: http://autonomendenhaag.wordpress.com/2013/01/11/fot